

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 81'27(4-672EU)(497.11)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6022018.6>

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 2/2018.

год. 25. vol. 60

стр. 99-113

*Александра Б. Шуваковић**

Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

РЕЗУЛТАТИ ЕВРОПСКЕ ПОЛИТИКЕ ВИШЕЈЕЗИЧНОСТИ У ПРВОЈ ДЕЦЕНИЈИ XXI ВЕКА У ЗЕМЉАМА ЧЛАНИЦАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И СРБИЈИ**

Сажетак

Идеја о уједињеној Европи неизоставно доноси и новине на плану језичке политике. Јединствено тржиште ЕУ, политичка ко-оперативност и нове стратегије развоја на глобалном нивоу, довеле су до потребе уклањања језичких баријера међу Европљанима. Опредељење је да се подједнаке шансе дају свим језицима, међу којима нема поделе на велике и мале. Циљ рада је да представимо резултате језичких политика у пракси током прве деценије XXI века, како земаља чланица ЕУ, тако и Републике Србије. Премда наша земља није једна од чланица, анализа доступних података показала је да је политика вишејезичности наше државе у складу са европским путем плурилингвизма и интеркултуралности.

Кључне речи: језици, језичка политика, вишејезичност, ЕУ, Србија, интеркултуралност

* aleksandra-s@eunet.rs

** Резултати изложени у овом раду представљају само део обимнијег истраживања спроведеног за потребе писања на Филолошком факултету Универзитета у Београду одбрањене докторске дисертације, у оквиру научно-истраживачког пројекта ОИ 147026 *Настава и учење: проблеми, циљеви и перспективе*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. УВОД

„Интензивирање и екстензивирање процеса (глобалних) комуникација релативизује границе затворених система, те се тиме успоставља ситуација светског друштва.“¹ Након последњег проширења, 1. јула 2013, приступањем Хрватске, Европску унију сачињава двадесет осам држава чланица² у којима се говори 29 различитих језика. Више деценија уназад вишејезичност се претвара у инструмент европске интеграције.³ Укупно 24 језика у Европској унији имају статус службеног језика,⁴ будући да нису сви службени језици држава чланица добили статус службеног језика ЕУ. Реч је о луксембуршком и турском језику, који су званични језици у Луксембургу и у Републици Кипар, али не и у ЕУ. Осим поменута двадесет и четири језика, у институцијама ЕУ од 2005. године могу се користити још и каталонски, галицијски и баскијски језик. Број службених језика ЕУ мањи је од броја држава чланица с обзиром на то да се исти језик појављује као службени у више држава. Тако је немачки службени језик у Немачкој, Аустрији, Белгији и Луксембургу, енглески у Уједињеном Краљевству, Републици Ирској и на Малти, француски у Француској, Белгији и Луксембургу, грчки у Грчкој и на Кипру, холандски у Холандији и Белгији (фламмански), шведски у Шведској и Финској.

У сврху ширења међусобне сарадње, толеранције и побољшања комуникације Препорукама Р (82) и Р (98) Савета Европе, које су 2008. објављене у документу под називом *Бела књига о интеркултурном дијалогу – Живимо заједно једнаки у достојанству*, утврђени су општи и незаобилазни циљеви:

а) заштита и развој различитог језичког и културног наслеђа Европе, које представља извор заједничког духовног обогаћивања;⁵

- 1) Милорад Л. Ђурић, „Глобалне комуникације и светско друштво: проблеми легитимацијског дефицита“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2016, стр. 49.
- 2) У међувремену је Уједињено Краљевство донело одлуку о напуштању ЕУ, тзв. *Brexit*.
- 3) Година 2001. проглашена је годином језика у Европи и том приликом је уведена функција европског комесара за вишејезичност, образовање и културу. Европски комесар руководи пројектима чији је циљ развијање интеркултурног дијалога и подизања свести о језицима, најпре на националном нивоу сваке од чланица. В. Анђелка Игњачевић, „Страни језици у језичкој и образовној политици – нови трендови“, *Примењена лингвистика*, Југословенско друштво за примењену лингвистику и Филозофски факултет у Новом Саду (приредиле: Душанка Точанац, Милена Јовановић), бр. 4/2004, стр. 43-52.
- 4) Бугарски, чешки, дански, енглески, естонски, фински, француски, грчки, холандски, ирски, италијански, летонски, литвански, мађарски, малтешки, немачки, пољски, португалски, румунски, словачки, словеначки, шпански, шведски и хрватски.
- 5) Савет Европе, *Бела књига о интеркултурном дијалогу* „Живимо заједно једнаки у достојанству“ Савет Европе F-67075 Strazbur Cedex, јуна 2008. године, стр. 20-27, Internet,

б) олакшана мобилност грађана Европе, лакша пословна сарадња и размена идеја;⁶

в) развој националних политика у области наставе и учења страних језика;⁷

г) ширење вишејезичности, која представља услов свих услова.⁸

Феномен вишејезичности Бугарски⁹ образлаже на три плана: а) као планетарну појаву, тј. постојање више хиљада различитих језика широм света; б) као социјалну појаву, велике миграције условљене економским, политичким и културним померањима; в) као индивидуално обележје, које се не може оповргнути, и које отвара пут ширењу толеранције међу људима, сузбијању стереотипа и других негативних појава које су честе у једнојезичким друштвима.

Појам вишејезичности неодвојив је од појма интеркултуралности и заједно чине основу за спровођење целовитих реформи у образовању уопште, а нарочито у области учења и наставе страних језика.

2. РАНО УЧЕЊЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА КРОЗ ПРИЗМУ ЕВРОПСКИХ ДОКУМЕНАТА

„... вредности чине основу политичког понашања, за њихово формирање су најзначајније породица, школа и непосредно друштвено окружење у којем се стичу ставови који одређују политичко понашање.“¹⁰

У стратешки европски циљ који требало достићи до 2010-те, изложен у документу под називом Лисабонска стратегија, инкорпорирана је настава страних језика као кључни елемент, који ће поспешити економију и засновати је на динамичнијем и компетитивнијем знању, како би се омогућио одржив економски раст уз нова и боља радна места и већу друштвену кохезију.¹¹ Међутим, препорука да циљ буде знање два страна језика није остварива уколико се са учењем истих не започне у раном уз-

<http://www.coe.int/dialogue>, 07/01/2018.

6) Исто, стр. 20, 23, 30.

7) Исто, стр. 30-36.

8) Исто, стр. 13-14.

9) Ранко Бугарски, *Нова лица језика*, Библиотека XX век, Београд, 2002, стр. 158.

10) Ана Нешић, „Политичка социјализација или политички маркетинг?“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2017, стр. 79.

11) Lisbon European Council, *Presidency Conclusions*, 2000, March 23th-24th, Internet, http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm, 05/06/2014.

расту. Управо ћемо се из овог разлога осврнути само на документа која у својој бити препознају и у први план стављају рано учење страних језика (СЈ).

„Процес политичке социјализација представља континуирано развојни и кумулативно развојни процес којим се обликују и преносе политички ставови, а одржавају се различитим механизмима у друштву.“¹² На исти начин можемо да посматрамо и језичку политику држава данас. У суштини у оба случаја реч је о социјалном учењу које се одвија током целог живота, будући да је учење страних језика неодвојиво од интеркултурног учења, посебног облика социјализације.

Половином 2003. године објављен је акциони план под називом *Промоција учења страних језика и језичке различитости за период од 2004. до 2006.*¹³ За државе чланице ЕУ од пресудне је важности обезбедити учење СЈ од предшколског узраста. На овом узрасту дете развија сопствени начин перцепције других језика и култура, истовремено развијајући свест о значају властите културе и њеном утицају. Улога наставника и родитеља веома је битна. Родитељи би требало да буду информисани о предностима раног учења СЈ али и о критеријумима за његов одабир.¹⁴ Између 2004/2005. број деце која у предшколским установама не похађају наставу СЈ смањено се са 32.5% на 21.8%, у односу на период између 2000/2003. Најбоље резултате остварили су Кипар, Белгија (немачко говорно подручје), Малта, Пољска и Хрватска.¹⁵

У Републици Србији се настава СЈ у предшколским установама организује на нивоу локалне самоуправе. У Београду је од 1. јануара 2011. у пројекат бесплатног учења енглеског језика у вртићима укључено око 18.000 деце, док је град финансирао рад 67 наставника. Једини језик у понуди био је енглески језик, са фондом од два школска часа недељно. У осталим градовима Републике Србије пројекат се одвија спорадично, јер нема законске регулативе. Свакако да су богатије самоуправе (Чачак, Ваљево, Нови Сад) организовале бесплатне часове енглеског језика за најмлађе, док у осталим градовима наставу изводе приватне школе језика, или агенције, уз новчану надокнаду родитеља.

12) Ана Нешић, „Политичка социјализација или политички маркетинг?“, нав. дело, стр. 80.

13) *The EU Multilingualism Policy* 2007, стр. 1-2, Internet, <http://eacea.ec.europa.eu/static/en/lingua/documents/presentation/chaves.pdf>, 18/12/2017.

14) Исто, стр. 8.

15) *Key Data on Teaching Languages at school in Europe* 2012, стр. 10, Internet, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data, 10/11/2017.

Други документ вредан пажње јесте *Извештај о будућим конкретним циљевима образовних система у ЕУ*,¹⁶ који је у први план ставио унапређивање учења СЈ. „Унапређивање учења СЈ у школским системима ЕУ утицаће не само на културно богаћење појединца већ и на његову већу мобилност и проходност као и на саму компетитивност Заједнице“.¹⁷ Основни циљеви које треба постићи у домену институционализованог учења страних језика јесу следећи: обавезно учење првог страног језика од првог разреда; разноликост понуђених СЈ; повезивање првог и другог страног језика (СЈ1/СЈ2) са другим образовним предметима. У том смислу врло је важна повезаност наставника матерњег језика (Л1) и наставника страног језика. Циљ је да ученици у пуној мери развију све своје комуникативне способности, правећи аналогију између Л1 и СЈ, што опет доприноси развоју рецептивне вишејезичности. Компетентност наставника СЈ је један од најбитнијих чинилаца, као и њихов периодичан боравак у земљи чији језик предају зарад усавршавања и праћења нових глотодидактичких тенденција.¹⁸

Последњим пресеком извршеним 2012, ситуација у земљама чланицама ЕУ није далеко одмакла током прве деценије XXI века, без обзира на сва побројана документа и акционе планове. Наиме, СЈ1 се у 14 земаља учи од шесте, односно седме године живота, док у осталим чланицама учење почиње са осам или девет година, односно у другом или трећем разреду. У Великој Британији први страни језик се учи од једанаесте године, што значи тек почетком другог образовног циклуса. У четрнаест земаља енглески језик је обавезан СЈ1.¹⁹ Чак 73% ученика у ЕУ учи енглески као СЈ1 у првом образовном циклусу, док се у другом тај проценат повећава на 90% од укупног броја ученика.

Други страни језици по заступљености у ЕУ су следећи: немачки, француски, шпански и италијански (тим редоследом). Руски је као СЈ2 најзаступљенији у Летонији и Литванији, некадашњим совјетским републикама. Број ученика који не уче ниједан од поменутих језика је у већини земаља испод 5%, а у некима, попут Финске или Исланда, испод 1% (у поменутих земљама се уче шведски, односно дански).²⁰

16) *Education and training 2010*, 2007, стр. 2-4, Internet, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/multiling_en.html, 05/06/2017.

17) Maria Cecilia Luise. *Italiano come lingua straniera*, UTET, Torino, 2006, стр. 62.

18) Исто, стр. 65.

19) *Key Data on Teaching Languages at school in Europe*, стр. 46.

20) Исто, стр. 48.

Табела 1: Преглед почетка обавезног учења страних језика у земљама ЕУ, по старости ученика

ЗЕМЉА	СЈ(1) УЗРАСТ УЧЕЊА	СЈ(2) УЗРАСТ УЧЕЊА
Аустрија	6–18	15–18
Белгија (фламански)	10–18	12–18
Белгија (немачки)	10–18	13–18
Белгија (француски)	10–18	–
Бугарска	8–19	15–19
Чешка	8–19	15–19
Данска	9–19	–
Естонија	7–19	10–15
Финска	7–18	13–18
Француска	7–18	13–18
Холандија	10–18	12–18; СЈ(3) у 17. години
Ирска	–	–
Италија	6–19	11–14
Исланд	9–18	10–19
Летонија	9–19	12–18
Лихтенштајн	6–18	15–18
Литванија	8–18	12–16
Луксембург	6–19	7–19; СЈ(3) у 13. години
Кипар	6–18	12–18
Мађарска	9–18	14–18
Малта	5–16	1116
Немачка	10–19	–
Норвешка	6–18	16–17
Пољска	7–19	13–18
Португал	10–17	12–15
Румунија	9–18	10–18
Словенија	9–19	12–18
Словачка	8–18	11–18
Шпанија	6–18	–
Шведска	7–18	12–18
УК	11–14	–

Извор: *Key Data on Teaching Languages at school in Europe 2012*, стр. 10

Неопходност спровођења реформи у образовним системима подразумева и организован и плански рад са родитељима и њихово

информисање о свим погодностима које плурилингвизам пружа. Међу одабраним језицима који ће се изучавати од раног узраста и касније, на првом месту у ЕУ је енглески, док је други језик углавном језик суседне државе или државе из које долази велики број имиграната. Сагледавајући поменута документа и податке из табеле можемо издвојити неколика следећа кључна места у вези са организацијом наставе СЈ у раном узрасту:

- а) формативна вредност СЈ, поред инструменталне;
- б) нераскидива повезаност лингвистичког знања и интеркултурног образовања;
- в) централна улога квалитета наставе зависи од образовања наставника СЈ, образовање наставника мора предвидети и њихов боравак у иностранству;
- г) идеја о интегрисаној настави Л1 и СЈ;
- д) важност породице и њихов уплив у школски систем у склопу улоге коју могу имати у одабиру страних језика;
- ђ) потреба за што већом дистрибуцијом и разменом истраживања, студија, искустава и докумената везаних за наставу СЈ, међу наставницима.²¹

3. НАСТАВА СТРАНИХ ЈЕЗИКА У ТРАНЗИЦИОНОЈ СРБИЈИ

Институционално учење страних језика увек је повезано са језичком политиком државе у одређеном времену, са интензитетом, традицијом и културно-политичким везама земље чији се језик изучава као циљни језик (ЦЈ), а то је опет у директној вези са дуго-рочном спољнополитичком оријентацијом земље. Ово правило се потврђује и у транзиционој Србији, на исти начин као што је то био случај и у неким ранијим историјским периодима наше земље.²²

21) Исто, стр. 30-37.

22) Тако је у XIX веку, још на Великој школи, изучаван немачки језик. В. Срећко Ђунковић, *Школство и просвета у Србији у XIX веку*, Педагошки музеј, Београд, 1970, стр. 32. С оснивањем Лицеја 1839. почињу се изучавати француски, а од старих језика и латински. Енглески се у документима помиње тек 1884, а обавезни предмет постаје 1900. Тада почиње и учење руског језика, али само у Богословији. В. Анђелка Игњачевић, „Страни језици у Србији: поглед у прошлост и перспективе“, у зборнику: *Сусрети култура* (приредили: Љиљана Суботић, М. Клеут, Н. Бугарски), Филозофски факултет, Нови Сад, 2006, стр. 888-889. У српским средњим школама које су постојале у српским крајевима поробљеним од стране Отоманске империје у периоду 1878-1912. од страних језика наши ђаци су највише учили француски и турски. У српској гимназији у Битољу се од 1909/10 уводи и италијански као страни језик. В. Александра Новаков, *Стубови српске просвете: српске средње школе у Османском царству 1878-1912.*, Завод за уџбенике, Београд, 2017. После I светског рата, у складу са франкофилском политиком краља Александра, статус првог страног језика у средњим и на виском школама добија француски, док је немачки на другом месту. Бранислав Глигоријевић, „Прва београдска

Треба уочити да још деведесетих година XX века Србија настоји да спроведе реформе у правцу европског модела вишејезичности, што је у пракси значило учење два страна језика у основној школи, и то изборног страног језика од трећег до осмог разреда и обавезног језика од петог до осмог разреда.²³ Међутим, *de facto* учење изборног језика познатије је као *београдски модел*, будући да су ту могућност све до 1996. године имале само школе на подручју Београда, а због спољно-политичке ситуације модел се веома споро ширио према унутрашњости. Тако да је енглески као изборни предмет у овом периоду био заступљен у 24,05% основних школа, немачки у 7,09% основних школа, француски у 6,22% и руски у 11,13% школа. Значи да је у периоду од 1992. до 1996. 48,5% основних школа имало један од поменутих четири страна језика као изборни предмет.²⁴ Дистрибуција фреквенције учења обавезног страног језика од петог до осмог разреда, у школској 1996/1997. је, дакле, следећа: руски се учио у 25,5% школа, француски у 12,5%, немачки у 4,3% и енглески у 58,15%.²⁵

Од 2000. године па све до 2003. трајао је покушај реформи-сања образовног система у Србији. Модел реформе се заснивао на раном учењу СЈ1 чак од 6/7 године, односно од I разреда основне школе, са увођењем СЈ2 од IV разреда, и могућношћу похађања факултативне наставе СЈ3.²⁶ Поменути реформски процес није заживео али се већ од 2000-те страни језик уводи у План и програм под термином *основни предмет*,²⁷ чије учење почиње од I разреда. Тиме

гимназија од 1928 – 1954“, У: *Прва београдска гимназија „Моше Пијаде“ 1939-1989* (редак. одбор Зоран Аврамовић и др.), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989, стр. 155. Завршетак II светског рата донео је нове победнике, па се 1945. уводи руски као обавезни језик, док се немачки избацује на три године, до 1948. када се поново враћа у школске програме. При том, присутно је настојање да се минимализује учење француског и енглеског. Званичном препоруком Савета министара 1959. подвлачи се значај који руски као СЈ треба да заузме у школском систему. У школској 1963/64. години, руски се изучава у 63% школа, француски у 16%, немачки у 19% и енглески у 14% школа. В. Анђелка Игњачевић, „Страни језици у Србији: поглед у прошлост и перспективе“, нав. дело, стр. 890. Шездесетих и седамдесетих година прошлог века приметна је тенденција пораста интересовања за енглески језик. Србија у то време само држи корак са токовима који се одвијају у целој Европи, а базирају се на економској, политичкој и културној размени. Надлежно министарство прописује обавезно учење два страна језика. Први страни језик се учио од V разреда основне школе, а други од I разреда средње школе, односно први страни језик изучавао се од једанаесте, а други тек од петнаесте године живота.

23) Закон о основној школи, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 50/1992.

24) Љиљана Ђурић, *Страни језици у образовној политици Србије*, Филолошки факултет, Београд, 2016, стр. 283.

25) Анђелка Игњачевић, „Страни језици у Србији: поглед у прошлост и перспективе“, нав. дело, стр. 890.

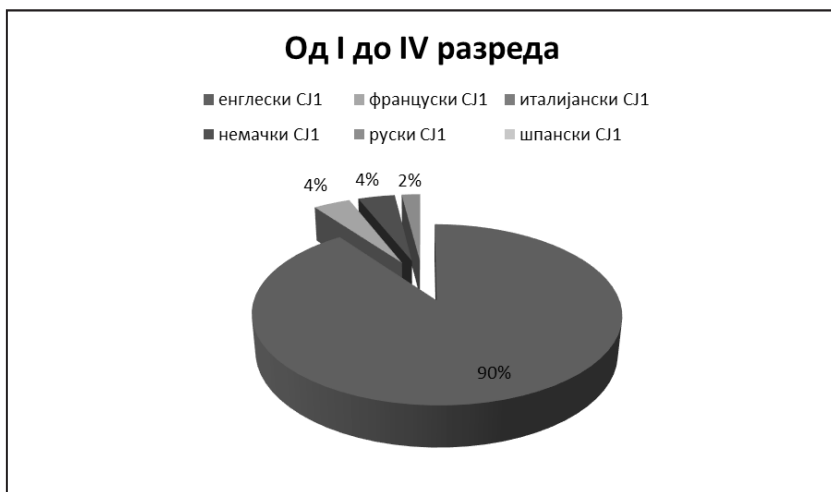
26) Јулијана Вучо, „У потрази за сопственим моделом двојезичне наставе“, *Иновације у настави*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, Београд, бр. 19/2006, стр. 41–54.

27) Љиљана Ђурић, *Страни језици у образовној политици Србије*, нав. дело, стр. 345.

се и у Србији као и у другим европским земљама отвара питање вишејезичности која је „прећутно“ подразумевала учење енглеског језика као обавезног првог страног језика, са једне стране, док се са друге стране стручна заједница бави проблемом увођења и другог страног језика од V разреда али и све актуелнијим питањем школованог кадра, који је у том тренутку дефицитан услед повећаног броја школа и одељења посебно када је реч о енглеском језику.

Поред поменуте тенденције прихватања енглеског језика као најпопуларнијег у основним школама Србије, ту су и већ устаљени француски, немачки и руски, али и италијански и шпански.²⁸ Према подацима добијеним од Министарства просвете, науке и технолошког развоја (МПНТР) Републике Србије, 2009. године ситуација у погледу учења страних језика у основним школама је била следећа: енглески језик као СЈ1 у првом образовном циклусу учи 399.767 ученика (89,8%) у прва четири разреда; немачки језик 18.994 ученика (4,3%); француски 16.186 (3,6%); руски језик 9.270 (2%), италијански језик 570 (0,12%) и шпански језик 33 ученика (једно одељење, односно 0,007%) од укупно свих ученика узраста од 7 до 11 година. Иначе, укупан број ученика у првом образовном циклусу 2009. године био је 445.270.

Графикон 1. Заступљеност СЈ1 од I до IV разреда основне школе

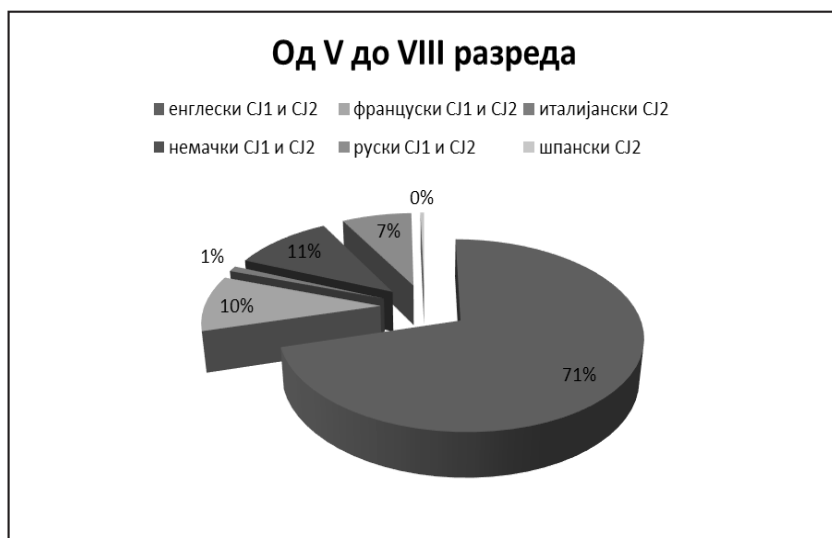


Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2009.

28) Jelena Filipović, Julijana Vučo, Ljiljana Đurić, “Critical Review of Language Education Policies in Compulsory Primary and Secondary Education in Serbia”, *Current Issues in Language Planning*, Channel View Publication, Vol. 8, N. 2, 2008, стр. 222-242. <https://doi.org/10.2167/cilp103.0>.

У другом образовном циклусу, односно од V до VIII разреда, када почиње учење CJ2, према статистици МПНТР из 2009. године ситуација је следећа: енглески језик као CJ2 учи 180.440 (48,3%) од укупног броја ученика у другом образовном циклусу; немачки језик 67.997 (18,18%); француски језик 63.248 (16,9%); руски 51.861 ученик (13,9%); италијански 7.307 (1,9%) и шпански језик 3.061 ученик (0,8%) од укупног броја (укупан број ученика у другом образовном циклусу 2009. био је 373.914).

Графикон 2. Заступљеност CJ2 од V до VIII разреда основне школе



Извор: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, 2009.

Из приказаног се може закључити да је 2009. године 819.184 ученика у Србији похађало обавезно основно образовање, а од тог броја 70,1% похађало је наставу енглеског језика, било као CJ1 или CJ2; немачког 10,6%; француског 9,7%; руског 7,5%; италијанског 0,97% и шпанског 0,38%. Министарство просвете, науке и технолошког развоја наставља, кроз пројектне активности, са развојем учења страних језика у основним и средњим школама Републике Србије. Од школске 2010/2011. године постоји заинтересованост ученика, родитеља и локалне заједнице да се кроз разне пројектне активности, у једном тренутку, уведе кинески језик у основне и средње школе. Министарство је школске 2012/2013.²⁹ године за-

29) Треба уочити да се ово поклапа са јачањем привредно-политичких веза Србије и НР Кине.

почело са реализацијом пилот пројекта „Учење кинеског језика у школама у Републици Србији“, у сарадњи са Ханбан седиштем института Конфучије, Народне Републике Кине, а у складу са извршавањем међудржавног споразума. У школској 2013/2014. години настављена је реализација овог пилот пројекта којим је планирано да 16 наставника – волонтера из НР Кине, реализују наставу у 33 школе, у седам школских управа у Републици Србији.

4. КА ЗАКЉУЧИВАЊУ: УМЕСТО ПРОКЛАМОВАНЕ ПОЛИТИКЕ ВИШЕЈЕЗИЧНОСТИ СРБИЈА ЈЕ УВЕЛА ЕНГЛЕСКИ КАО ОБАВЕЗНИ ЈЕЗИК

Последње деценије прошлог века увелико је схваћен значај знања страних језика за грађане ЕУ, те су бројне институције почеле да промовишу различита документа (акционе планове, програмске документе, публикације научног карактера) којима се истиче потреба да се поред матерњег познају још два страна језика.

Савет Европе је отворио питање политике вишејезичности почев од раног узраста, залажући се да се поред матерњег овлада са још бар два језика. Поменути циљ није лако остварив уколико се са применом процеса учења не отпочне у периоду раног детињства. Тако рано учење СЈ постаје честа тема и то како за истраживања унутар лингвистичке заједнице којој језик припада тако и изван ње. Међутим, у пракси, језичка политика плурилингвизма у ЕУ се свела на то да 73% ученика као СЈ1 учи енглески језик у првом образовном циклусу, док га у другом образовном циклусу учи њих преко 90%. Таква доминација учења енглеског језика у школском систему остварена је и у нашој земљи. Међутим „у борбама за преваленцију идеолошких утицаја у друштву образовање и васпитање су најосетљивија подручја, јер у њима владајуће класе и елите своју идеологију директно имплементирају...“³⁰

Несумњиво је да се Србија определила за интернационализацију образовања уопште (кроз прихватање Болоњског процеса), те је и политика увођења учења више језика у школски систем у складу са тим. Таква просветна политика је добра и темељи се на концепту размене знања, а рано учење страних језика јесте пут ка остваривању те размене. Међутим, рано учење енглеског језика у готово свим основним школама у Србији од првог разреда неће допринети политици плурилингвизма. Евроинтеграција, као про-

30) Јован Базић, Бојана Секулић, „Идеолошки циљеви и садржаји у програмима за први циклус основног образовања у Србији“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2017, стр. 70.

цес у који је наша земља ушла, почива на културним различитостима те је стога нужно спровести демонополизацију енглеског језика и увести у први образовни циклус друге језике који ће бити СЈ1. Тренутна језичка политика више наликује индоктринацији у посебном смислу, тј. „настојању једне организоване снаге (државе, цркве, партије и сл.) да свим расположивим средствима утицања, помоћу државних и других органа, преко школа, штампе и радија и преко уметности, књижевности и науке, свим грађанима натури одређену теоријску концепцију односно доктрину“³¹ да им наметне одређена веровања и начине понашања, у нашем случају језичког понашања.

Бугарски³² указује да је енглески данас доспео у многим земљама, укључујући и Србију, у фазу такве распрострањености да се више не може говорити у традиционалним категоријама матерњи и страни језик, већ се мора увести „нови члан, чији ће једини представник бити енглески“. Бугарски предлаже употребу термина „додатни језик“ – *additional language*, „као најадекватнији технички израз да покрије поменуто значење“ које подвлачи раширеност енглеског језика у оним земљама у којима он нема статус службеног али има изузетно раширену употребу па је термин „страни“ за њега постао „преузак“. Свакако, видеће се у наредном периоду како ће *Brexit* утицати на статус енглеског језика у ЕУ, а тиме последично и на језичку политику Србије. Спољна политика у сваком тренутку одређује будућност језичке образовне политике наше земље и то не само одабиром и селекцијом језика који се уче већ и економским планирањем и улагањем у квалитет наставног тока. Ту подразумевамо улагање у усавршавање наставника, израду уџбеника, опремање учионица за модерну наставу страних језика итд.

Понуда више различитих СЈ представља, како когнитивну тако и комуникативну предност за млађе ученике. Ступајући у контакт са више различитих култура а самим тим и језика, млађи ученик лакше проналази језик који ће касније детаљније изучавати уз свој матерњи језик. У исто време бројна истраживања су кроз добијене резултате показала да је симултано присуство два лингвистичка модалитета, у атмосфери која охрабрује, извор за даље напредовање и духовно богаћење ученика.³³

Премести ли се тежиште према сензибилизацији родитеља и друштва уопште, у односу на плурилингвизам, који се не огледа у

31) Радослав Гађиновић, „Институционални оквири политичке доминације“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 17.

32) Ранко Бугарски, *Језик и лингвистика*, Чигоја штампа, Београд, 2003, стр. 8-9.

33) Александра Шуваковић, „Усвајање два страна језика у раном узрасту у контексту европске политике плурилингвизма – студија случаја“, у зборнику: *Улога образовања и вас-*

инструменталном познавању енглеског језика као *lingua franca*, и уколико се покрене размена дидактичких искустава путем различитих врста професионалног усавршавања, школски систем ће се заиста и отворити према учењу више различитих страних језика и то од првог образовног циклуса па надаље.³⁴

Важно је увек имати на уму да је рано учење СЈ је процес који се не може упоредити ни са једним другим наставним предметом у школи, управо због свих сличности и разлика које је дете прошло у усвајању матерњег језика, односно Л1, и тиме стекло искуства која може да примени. Тренутни фонд часова, односно тек два часа недељно, не може дати очекиване резултате, чега су били свесни још оснивачи Лицеја 1839. Поставља се питање зашто већ у првом циклусу образовања поред СЈ1 не понудити и наставу одабраног СЈ2, као изборног предмета? Тек тако конципирана језичка политика Србије допринела би како стварању вишејезичности и унапређивању интеркултуралности ученика као носилаца једног друштва у будућности које би боље и успешније превазилазило етничке и друге стереотипе.

ЛИТЕРАТУРА

- Базић Јован, Секулић Бојана, „Идеолошки циљеви и садржаји у програмима за први циклус основног образовања у Србији“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2017, стр. 65-85.
- Бугарски Ранко, *Језик и лингвистика*, Чигоја штампа, Београд, 2003.
- Бугарски Ранко, *Нова лица језика*, Библиотека XX век, Београд, 2002.
- Вучо Јулијана, „У потрази за сопственим моделом двојезичне наставе“, *Иновације у настави*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, Београд, бр. 19/2006, стр. 41–54.
- Гађиновић Радослав, „Институционални оквири политичке доминације“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 13-28.
- Глигоријевић Бранислав, „Прва београдска гимназија од 1928 – 1954“, у: *Прва београдска гимназија „Моше Пијаде“ 1939-1989* (редак. одбор Зоран Аврамовић и др.), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989.
- Ђурић Љиљана, *Страни језици у образовној политици Србије*, Филолошки факултет, Београд, 2016.

питања у развијању хуманистичких интеркултуралних и националних вредности (приредили: Бранко Јовановић, Младен Вилотијевић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица; Српска академија образовања, Београд, 2014, стр. 993.

34) Урош Шуваковић, Александра Шуваковић, „Образовање и глобализација“, у *Образовање и балканска друштва на путу мира и евроинтеграција* (приредиле: Наталија Јовановић, Сузана Марковић Крстић, Лела Милошевић Радуловић), Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 60.

- Ђурић Милорад, Л., „Глобалне комуникације и светско друштво: проблеми легитимацијског дефицита“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2016, стр. 43-59.
- Закон о основној школи, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 50/1992.
- Игњачевић Анђелка, „Страни језици у Србији: поглед у прошлост и перспективе“, у зборнику: *Сусрети култура* (приредили: Љиљана Суботић, М. Клеут, Н. Бугарски), Филозофски факултет, Нови Сад, 2006.
- Игњачевић Анђелка, „Страни језици у језичкој и образовној политици – нови трендови“, *Примењена лингвистика*, Југословенско друштво за примењену лингвистику и Филозофски факултет у Новом Саду (приредиле: Душанка Точанац, Милена Јовановић), бр. 4/2004, стр. 43-52.
- Нешић Ана, „Политичка социјализација или политички маркетинг?“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2017, стр. 79-94.
- Новаков Александра, *Стубови српске просвете: српске средње школе у Османском царству 1878-1912.*, Завод за уџбенике, Београд, 2017.
- Савет Европе, *Бела књига о интеркултурном дијалогу „Живимо заједно једнаки у достојанству“*, Савет Европе F-67075 Strazbur Cedex, јуна 2008, Internet, <http://www.coe.int/dialogue>, 07/01/2018.
- Ђунковић Срећко, *Школство и просвета у Србији у XIX веку*, Педагошки музеј, Београд, 1970.
- Шуваковић Александра, „Усвајање два страна језика у раном узрасту у контексту европске политике плурилингвизма – студија случаја“, у зборнику: *Улога образовања и васпитања у развијању хуманистичких интеркултуралних и националних вредности* (приредили: Бранко Јовановић, Младен Вилотијевић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица; Српска академија образовања, Београд, 2014.
- Шуваковић Урош; Шуваковић Александра, „Образовање и глобализација“, у *Образовање и балканска друштва на путу мира и евроинтеграција* (приредиле: Наталија Јовановић, Сузана Марковић Крстић, Лела Милошевић Радуловић), Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2014.
- Education and training 2010*, 2007, стр. 2-4, Internet, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/multiling_en.html, 05/06/2017.
- Key Data on Teaching Languages at school in Europe 2012*, стр. 10, Internet, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data, 10/11/2017.
- Lisbon European Council, *Presidency Conclusions*, 2000, March 23th-24th, Internet, http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm, 05/06/2014.
- Luise Maria Cecilia, *Italiano come lingua straniera*, UTET, Torino, 2006.
- The EU Multilingualism Policy 2007*, стр. 1-2, Internet, <http://eacea.ec.europa.eu/static/en/lingua/documents/presentation/chaves.pdf>, 18/12/2017.

Filipović Jelena, Vučo Julijana, Đurić Ljiljana, “Critical Review of Language Education Policies in Compulsory Primary and Secondary Education in Serbia”, *Current Issues in Language Planning*, Channel View Publication, Vol. 8, N. 2, 2008, стр. 222-242. <https://doi.org/10.2167/cilp103.0>.

Aleksandra B. Suvakovic

**RESULTS OF EUROPEAN MULTILINGUALISM
POLICY IN THE FIRST DECADE OF THE 21ST
CENTURY IN MEMBER STATES OF EUROPEAN
UNION AND SERBIA**

Resume

The idea of united Europe inevitably brings news also in the field of linguistics. Growing openness of markets among the member states, political cooperativeness and new development strategies at the global level have introduced the need of eliminating the language barriers among the Europeans. A determination is to give equal chances to all languages, without division to great and small languages. The goal of the paper is to present the results of language policies in practice during the first decade of the twenty-first century, both in case of the member states of the EU and the Republic of Serbia. Although our country is not a member state, analysis of the available data shows that the policy of our state is consistent with the European way of plurilingualism and interculturalism. There is no doubt that Serbia is determined for the internationalization of education in general, therefore the concept of introducing several languages is consistent with that. Such the educational policy is good and is based on the concept of knowledge exchange, with the early learning of foreign languages being the way to the accomplishment of the exchange. However, early learning of the English language in almost all primary schools in Serbia from the first grade will not make a contribution to the policy of plurilingualism. European integrations, the process in which our country has entered, is based on cultural differences. Therefore, it is necessary to introduce demonopolization of the English language and introduce other languages in the first educational cycle that will be the first foreign language (FL1).

Keywords: languages, language policy, multilingualism, EU, Serbia, interculturalism

* Овај рад је примљен 24. априла 2018. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. јуна 2018. године.